

KRÚDY GYULA, A PESTI TORONYÓR

Toronyőr?

Talán inkább regényalakként kellene őt elképzelnünk.

Asszonydöntögető, szereleméhes tizenévesként, a városi élet első csábítására otthonát elhagyó szökevényként, a külföldi tanulás lehetőségére fittyet hányó, épp hogy leérettségiző újdondászként, a millenniumi Budapestet meghódítani induló vidéki hírlapíróként, első irodalmi sikereiért majdnem húsz esztendő t körmölő, bohém kártyapartnerként, huszárcapitányokat megleckéztető bivalyerejű óriásként, háromcsaládos, világéletében adósságokat halmozó életművészként, magánál húsz évvel ifjabb leányt szöktető gavallérként, háborúba, forradalmakba beleunó, remetei magányba húzódó megcsömörlöttként, nagybetegen is tollából élő, kényelmes szinekúrához soha nem jutó robotosként, gyertyafény mellett önmagát az öröklétbe átálmodó regényalakként.

Mégis, leginkább toronyőr ő. Aki kávéházi, kocsmái asztaloknál csendes megfigyelőként üldögélve, majd szerény írószobájában papíros fölé hajolva megörökítette a magyar glóbusz legkülönfélébb alakjait és eseményeit. Krónikás, aki történelmi re-

gényt keveset írt – magát a történelmet írta. Négy évtizedes írói pályája során bármilyen aprócska tény működésbe tudta hozni eleven kifejező készségét. Rengeteget írt; ám ma sem lehet pontosan meghatározni, mennyi is számszerűleg ez a „rengeteg”. Csapdákat állított az utókornak: közlésvágytól vezérelve vagy csak újbóli pénzkeresés céljából, némi javítással avagy más címmel, közreadta régebbi írásait. Olvasóit nem kell hogy érdekelje ez a tény, de bibliográfusait és életműve kutatóit igencsak zavarba hozza a számos, eddig feltáratlan egybeesés.

Bár két életműsorozata is napvilágot látott az elmúlt évtizedekben, a kötetek gondos szerkesztői nem tudták kimerni a tengert, bőven hagytak felfedezni valót korunk számára, arról nem is beszélve, hogy – cenzurális okok miatt – nem minden arra érdemes szövegét merték közölni. Különösen publicisztikai munkásságában rejtőztek még kévébe gyűjtésre méltó írások, napi aktualitásból születő, utóbb mégis marandóvá lett cikkek, tárcák, már-már novellaként ható színes emlékezések.

Ez a mégoly bőséges terjedelmű kiadvány sem vállalhatta, hogy valamennyi, kötetben eddig kiadatlan publicisztikáját csokorba szedje. Egy ilyen gyűjtemény a majdani, reménybeli kritikai kiadás feladata. lesz. Ha fájó szívvel is, de válogatni kellett.

Valamelyest maga Krúdy is megkönnyítette ezt a munkát. Pályafutása első két évtizedében nem a publicisztika volt munkálkodásának kitüntetett terepe. Még a tízes

évek elején is eléggé komótosan írt, nem reflektált olyan közvetlenül a napi eseményekre, mint majd később, a húszas években tette. A Monarchia boldog békeidejében egy valamirevaló írónak nem kellett napi szenzációk után loholnia. A fordulatot az első világháború kitörése hozta.

Újbóli átgondolásra érdemes kérdés, amelyre a monográfusai eddig nem adtak elegendő magyarázatot, miért tartottak oly sokáig Krúdy pályakezdő évei, miért csak 1911–12 táján születtek az első sikert és megbecsülést hozó művei (a *Szindbád*-novellák, *A vörös postakocsi* című regény).

Krúdy publicisztikájának kiteljesedése a világháború és az azt követő forradalmak, hatalomváltások következménye.

Mai szemmel, a belénk rögzült kép alapján nézve, megdöbbenően hat a háború iránti kezdeti lelkesedése. Ő sem tudta kivonni magát a közhangulat hatása alól, amely a háborúban vélte megtalálni a magyar társadalom évtizedek óta gyülemlő gondjainak, bajainak megoldását.

Krúdynam ezt az arcát a szerkesztők és kiadók eddig eltakarták előlünk. Ilyen témájú cikkei egyetlen összeállításba sem kerültek bele, miként szintén kihagyták az életműsorozatokból az 1914 októberétől folytatásokban, majd a következő évben könyvalakban is megjelent háborús témájú, *A 42-ös mozsarak* című regényét is.

A pártatlanná szelídült utókornak annál inkább kötelessége megmutatni nagy írónk eddig ismeretlen oldalát. Végre itt az ideje a teljes Krúdy-képnek. A publicisztika job-

ban ki van szolgáltatva a napi politikai aktualitásoknak, a hétköznapok történéseinek, mint a szépirodalom. Aki pedig csakis a tollából él, máshonnan származó biztos jövedelme védelmében nem tarthatja távol magát a mindennapok csatazajától, a korral lépést tartva úgy botlik, mint a többség. A mesterségesen szított háborús hangulat csak rövid ideig befolyásolta Krúdyt. A kiábrándulás első hangjai már 1915-ös cikkeiben tetten érhetők – az egyik írásából a cenzúra hosszú bekezdéseket törölt –, később egyike lesz a háború következményeit együttérző részvéttel ábrázoló íróinknak. Ugyanezzel az érzékenységgel és beleélő készséggel áll az 1918–19-es forradalmak mellé. Ekkor született írásait unásig ismerjük, minden antológia, összeállítás állandó darabjai voltak jó negyven éven keresztül. Annál kevésbé hozzáférhetőek az 1919 őszen, valamint a Horthy Miklós hatalomátvétele után keletkezett cikkei: ezeket feledni igyekezett az egyoldalú buzgóság. Azokat a publicisztikáit sem igen olvashattuk, amelyekben minduntalan felfakadtak Trianon gyógyíthatatlan sebei; ezekben az írásokban a húszas években minden magyar lelkét átható fájdalom vezette tollát.

Krúdy Gyula nem volt se jobboldali, se baloldali. Író volt. Csakis író, semmi más. Csak egy ürge – mondhatjuk fél évszázaddal későbbi kollégája, Ottlik Géza találóan szellemes kifejezését kölcsönvéve. Írta azt a világot amelyet maga körül látott. Megjelentette azt az elegyes érzéseket kiváltó kavalkádot, amelyet társadalomnak nevez a

tényeket szárazon értelmező utókor. Az élet nagy kirakodó vásárába beleundorodva, margitszigeti magányába húzódva, majd óbudai számkivetettségbe kényszerülve írta tovább cikkeit. Pest krónikása lett; azé a városé, amely egykoron, a millennium idején magához vonzotta, s mint egy öregedő szerelmes asszony, akkor sem engedte útjára ifjú szívű lovagját, mikor végképp romlottá züllött mellette. A régi Budapestről írt hát inkább, befelé figyelve elevenítette föl boldognak tetsző szép és ifjú éveit. Királyok, miniszterek, katonatisztek, hírlapírók, rég elfeledett vagy múltból ittmaradt figurák vonulnak előttünk, mint álarcosbálon a maskarák; a városban andalogva fölemelgeti a háztetőket, bepillantgat idegen életekbe; az évről-évre visszatérő ünnepekben, farsangi kedvünk múlásában, rideg adventekben, borongós kedélyű szilveszterekben ragadta meg azt a folyamatot, amelyet manapság az élet minőségének romlásaként szoktunk néven nevezni.

Jó volna toronyból nézni mindazt, ami körülöttünk és velünk történik – írja a harmincas évek elején, s meg is valósítja a szándékát. Ekkor született írásai mintha már a túlvilágról integetnének vissza. A körülötte zajló élet egyre kevésbé izgatja, túlsó partján tudja magát jónak is, rossznak is. Szobájába húzódva rója sorait élete utolsó percéig.

Talán még a kutatókat is megdöbbeníti ez az adat: az itt közzétett több mint száz cikket mintegy hatszáz, kötetben és teljes terjedelmében eddig még soha meg nem jelent

publicisztikájából válogattuk, s csak élete utolsó két évtizedének, az 1914 és 1933 közötti időszaknak terméséből szemelgettünk. Valamennyi írása korabeli napi- és hetilapokban tetszhalottként várta az utókor ítéletét. Legtöbbje a Magyarország című napilapból származik, amelyben Krúdy hosszú éveken át, olykor napi rendszerességgel közölte cikkeit a „Pesti levelek” sorozatában. Majdnem mindegyik publicisztikája valamilyen általa elnevezett gyűjtőcímmel jelent meg (*Levél a szerkesztőhöz, A XIX-ik század vizitkártyái, Te földi Kánaán!, Az ódonságok városából* stb.). Ezeket az itteni közlésnél elhagytuk, mert szeretnénk, ha az olvasók úgy vennék kézbe ezt a könyvet, mint egy történelmi regényt, amelyből folyamatosan kirajzolódik a korabeli Magyarország két évtizedének érzékeny tollal megrajzolt krónikája. A pesti toronyórtól elvették a lámpását: a kiegyenlítetlen számlák miatt óbudai otthonában kikapcsolták az áramot. A tinta nem apadt ki a tollából: utolsó írásait gyertyafény mellett körmölte.

Szövegei láthatatlan Röntgen-sugárként, messze világító erővel mutatják be a kort, amelyben élt – és önmagát, az élő Krúdy Gyulát.

Kelecsényi László